

Kvantitativna i kvalitativna istraživanja

Kvantitativni (empirijsko analitički) postupci ciljaju na vrednovanje i obradu podataka pomoću statističkih postupaka. Stoga unaprijed pretpostavljaju podatke koji su dovoljno standardizirani. Takvi istraživački postupci imaju prednosti zbog velike objektivnosti, pouzdanosti i preciznosti. Ali one zapostavljaju finoću, koja čini smisao ljudskog djelovanja. Isto tako često je tehnički gotovo nemoguće, upotrijebiti kvantitativne postupke, jer su dostupni brojevi slučajeva premaleni. Važi npr. kao metodološki standard, sa količinskim zauzećem entiteta od 5–10 ne vršiti nikakve proračune. Tada su kvantitativni postupci samo nužna potreba. Ali u drugim slučajevima ipak su kvantitativne metode neadekvatne predmetu istraživanja. Tako da se do sada nije uspio objasniti sadržaj sudskih odluka sa kvantitativnim metodama. Ovdje obećava kvalitativna koncepcija (metoda), koja će u daljem dijelu teksta biti šire eksplicirana, više uspjeha.

Nakon što su u vremenu nakon drugog svjetskog rata kvantitativne metode najprije vladale tim poljem, može se otprilike od 1970. godine posmatrati jedno aktiviranje sjećanja na kvalitativne postupke, sjećanje zbog toga, zato što se i sam Max Weber njima koristio u obliku razumjevanja smisla socijalnih djelovanja. Max Weber je jedan od najuticajnijih predstavnika paradigme razumijevanja, koja postupkom razumijevanja želi zamjeniti ili dopuniti determinističku eksplikaciju iskustvenih fenomena. Danas se koristi manje Max Weber metodološki diskurs, ali isto tako od George Mead razvijen koncept simboličkog interakcionizma. Više se govori o jednoj smjeni normativnih (preskriptivnih) kroz interpretativne (hermeneutičke) paradigme. Kvalitativno (hermeneutičko) socijalno istraživanje ima za cilj da ispita i istraži socijalni život u njegovom neposrednom kontekstu. Glavna istraživačka intencija kvalitativnog pristupa jeste razumijevanje socijalnih činjenica, a ne njihovo objašnjavanje, npr. proučavanje iskustvenih antropoloških i socijalnih posljedica koje proizilaze iz svakodnevnog praksisa pojedinca, socijalne grupe ili nekog urođeničkog plemena koje se ponašaju prema određenim vrijednosnim sistemima može se sadržajnije i potpunije obuhvatiti pomoći kvalitativnog pristupa. Odnosno kvalitativno orijentisani pristup nema za cilj da utvrdi uzročno posledične (kauzalne) veze između socijalnih pojava, već prije da opiše i razumije sve specifičnosti, kontekstualnosti i prirodu socijalnih fenomena na način na koji oni postoje u empirijskom socijalnom životu.

Metodološki se kvalitativna istraživanja razlikuju od kvantitativnih kako po ciljevima, tako i po karakteru podataka koj se prikupljaju te konačno i po načinu na koji se podaci obrađuju. Fundamentalna pitanja na koja kvalitativna istraživanja žele da odgovore jesu kako i zašto a ne, kao što je to slučaj sa kvantitativnim istraživanjima koja odgovaraju na pitanje koliko odnosno u kojoj mjeri. Razlike između kvantitativnog i kvalitativnog pristupa naučnom istraživanju na osnovu logičko empistemološke strukture prikazane su u narednoj tabeli:

KOMPARACIJA KARAKTERISTIKA KVANTITATIVNOG I KVALITATIVNOG PRISTUPA NAUČNOM ISTRAŽIVANJU		
OBILJEŽJE	KVANTITATIVNI PRISTUP	KVALITATIVNI PRISTUP
Osnovni pristup i svrha	Nomotetički, naučna generalizacija;konstatovanje onog što je fenomenima opšte, nužno, zakonito;	Idiografski, rješavanja praktičnih problema; pokazati individualni karakter određenog fenomena u njegovoj izvornosti i samostalnosti;
Polazna pretpostavka	Statičnost istraživane pojave	Dinamičnost istraživane pojave
Ciljevi	Provjera teorija i hipoteza, uočavanje uzročnih veza, tumačenje uzroka	Razumijevanje pojave, opisivanje iskustva
Osnovna usmjerenost	Rezultat, učinak, efekt	Proces, postupak
Osnovna orijentacija	Prema mjerenju i kvantificiranju istraživane pojave	Prema posmatranju i deskripciji istraživanje pojave
Obilježja podataka	Naglasak na numeričkim obilježjima, važnost pouzdanosti i ponovljivosti podataka	Naglasak na atributivnim obilježjima, važnost valjanosti, realnosti i bogatstva podataka
Obilježja instrumenata	Naglasak na instrumentima dobrih metrijskih karakteristika	Naglasak na instrumentima prilagođenima posmatranoj situaciji
Osnovno pitanje	Koliko? Utiće li nezavisna varijabla na zavisnu?, Da li su varijable međusobno povezane?, Postoji li	Kako? Zašto jedna varijabla utiče na drugu?, Na koji način i putem kojih mehanizama se odvija

	razlika među grupama?	takav uticaj?
Način i uslovi istraživanja	Izolovanje varijabli, kontrola spoljnih faktora, redukcionizam odnosno pojednostavljenje kvantitativne analize	Istraživanja u prirodnim uslovima, složenost okolnosti se prihvata kao prednost koja omogućava uvid u totalitet
Nacrt istraživanja	Unaprijed struktuiran, rigidno definisan nacrt istraživanja	Fleksibilan, promjenama podložan nacrt istraživanja
Postavljanje hipoteza	Na početku, verifikacija istraživanjem	Na kraju, kao rezultat uopštavanja
Uloga istraživača	Udaljenost od posmatrane situacije, strogo neutralna pozicija u odnosu na izvor podataka,	Uključenost u posmatranu situaciju, blizina izvoru podataka, participacija istraživača u aktivnosti koja se proučava
Uloga ispitanika	Isključivo objekti istraživanja na kojima se provjeravaju hipoteze istraživanja	Ispitanici su akteri i subjekti istraživanja, čine jedinstvo s istraživačem, pomažu procjeni i valjanosti opisa
Način prikupljanja empirijskih podataka	Egzaktno, kontrolisano mjerenje usmjereno samo na jedan aspekt istraživane pojave	Apostrofira se značaj prirodnog neegzaktnog i nekontrolisanog posmatranja
Mjerenje	Kontrolisano «tvrdo»	Nekontrolisano «meko»
Priroda empirijskih podataka	Informacije svedene na numeričke relacije	Diskurzivni i narativni opisi, transkripti razgovora, podaciji koji se ne kodiraju u brojeve
Obrada empirijskih podataka	Statistička analiza, deskriptivna i inferencijalna statistika	Neredukcionistička verbalna, narativna i diskurzivna analiza
Redukcija empirijskih podataka	Ostvaruje se numeričkom transformacijom (statističkom obradom) podataka	Ostvaruje se interpretativno hermeneutičkim postupcima
Istraživački pristup tretiranju empirijskih podataka	Redukcionizam, hipotetska deduktivnost	Ekspanzionizam, deskriptivnost i induktivnost

Mogućnost generalizacije rezultata	Izražena potreba za utvrđivanjem univerzalno važećih zakona	Nemogućnost generalizacija na populaciju, razumijevanje specifičnog slučaja
Izvođenje zaključaka	Na osnovu posmatranja većeg broja empirijskih zaključaka	Proučavanjem pojedinačnog slučaja

Tabela 1. Sličnosti i razlike kvantitativnog i kvalitativnog pristupa naučnom istraživanju iskustvenih fenomena

Kvalitativno socijalno istraživanje se ne treba shvatiti kao suprotnost kvantitativno shvaćenom istraživanju, osim ako, ono osporava relevantnost deduktivno-nomoloških objašnjenja, kao što se to djelimično ranije dešavalo u diskusiji o objašnjenju i razumjevanju u istorijskim (duhovnim) naukama i sociološkim naukama, ali danas je to postalo izuzetak. Kvalitativno istraživanje može nadopuniti kvantitativno štoviše kroz usku deskripciju intencija djelovanja, razumijevanja situacije i predstave o smislu relacije između svrhe i sredstva, i na taj način isto tako doprinjeti obrazovanju hipoteza, objašnjenjima i prognozama. U fokusu kvalitativnog istraživanja je:

1. Razumijevanje i interpretacija značenja koje ljudi pridaju različitim predmetima i događajima u komunikacijskim interakcijama;
2. Razumijevanje i interpretacija specifičnih simboličkih sistema koje socijalni akteri izgrađuju u komunikacijskoj interakciji;
3. Razumijevanje i interpretacija jedinstvenog socijalnog konteksta kao cjeline (holistički pristup), da bi se time moglo upotrijebiti za predviđanje onih pojava koje u svom postojećem obliku može objasniti;

Kvalitativno socijalno istraživanje se koristi u principu sa istim metodama za prikupljanje i obradu podataka kao kvantitativno istraživanje. Ono se samo ne služi sa standardiziranim instrumentima. Na mjesto ankete i anketnog upitnika dolazi npr. otvoreni intervju, koji se snima. Preferirana metoda je metoda posmatranja. Ona nudi zbog neposrednosti i blizine ka polju istraživanja interesantna saznanja, posebno tada, kada je to polje manje strukturisano. Trenirani posmatrač može direktno u polju istraživanja između ostalog neočekivana

posmatranja (sekvence) sačuvati i zadržati, na koja se nije mislilo tokom priprema i koja bi stoga, koristeći se standardiziranim metodama prikupljanja podataka (anketa, ispitivanje), ostala neprimjećena. Pored toga je za pravnu sociologiju kvalitativna analiza sadržaja presuda i drugih pravnih dokumente posebno važna.

Istraživačka praksa je prije svega izdvojila kvalitativna posmatranja sudskih rasprava. Oni višestruko povezuju sociološke sa psihološkim i lingvističkim koncepcijama. Pri tome se najviše radilo, na prikazivanju asimetrija sudskih interakcija, koje se, iz obilježene nadmoćnije pozicije sudije u procesu, iz zajedničkih susreta eksperata i laika i iz statusno specifičnih govornih ponašanja rezultiraju. Pored toga, treba ovdje izdvojiti jedno istraživanje od Leodolter pod naslovom „Govorno ponašanje optuženih pred sudom“. Jedno drugo pravno sociološki relevantno polje, na kojem je kvalitativno sociološko istraživanje dobilo priznanje je organizaciono istraživanje (sociologija organizacije), koje je pri traganju za jednom korporativnom kulturom pretežno kvalitativno usmjereno i orijentiše se prema uzoru na etnografska istraživanja. Sudski procesi i organizacije imaju zajedničko, da su komunikacijske interakcije u njima definisane (uređene) kroz jedan formalan program. Posmatranja međutim pokazuju uvijek nanovo, da se djelovanje (ponašanje) aktera pretežno određuje preko jednog neformalnog networking pravila i odnosa, koji se najbolje kroz intenzivno posmatranje može istraživati.

Teorijski uvod: Dvije metodologije

Spor koji se danas na tlu iskustvenih istraživanja naziva sukobom između kvalitativne i kvantitativne metodologije u stvari je nastavak poluvekovne filozofske debate, koja je započela Diltajevim Uvodom u duhovne nauke (1883), i koji u literaturi srećemo pod nazivom borba za metod.

Kvalitativna metodologija nalazi svoje teorijsko uporište u onim filozofskim pravcima koji su, za razliku od pozitivizma i njegovog ideala o društvenim naukama zasnovanim po uzoru na prirodne, nastojali da prikažu osobenost društvenih pojava pa time i osobenost metoda njihovog istraživanja.

Veliki hermeneutički obrt koji je u filozofiji načinio Hajdeger svojim konceptom tu-bivstva ozbiljno je doveo u pitanje jedan od centralnih pojmova klasične filozofije, pojam subjekta: Hajdeger poriče identitet subjekta, tj. predstavu da on predstavlja skup trajnih i nepromenljivih svojstava koja ga i čine istim. Umesto toga tu-bivstvo – što je Hajdegerov pandan tradicionalnom filozofskom pojmu subjekta – znači stalno vlastito samoodređivanje u društvenom kontekstu (kontekst je pak jedan od ključnih koncepata kvalitativne metodologije, koje ona preuzima od svojih filozofskih preteča). Time je ozbiljno osporena i predstava o subjektu potpuno uslovljenom spoljnim svetom, koja je inače u osnovi pozitivizma. Ovim je takođe istaknuta i prilična praznina i lišenost značenja one „matematičke“ slike sveta koju pozitivizam, po uzoru na prirodne nauke, nastoji da stvori o društvu. Hermeneutičko načelo da se neki konkretan predmet ili pojava (npr. umetničko delo) mogu razumeti jedino u okviru celine kojoj pripadaju, tj. uživljavanjem u istorijski i socijalni kontekst njihovog nastanka, takođe čini jedno od temeljnih uporišta kvalitativne metodologije.

I istorizam je duboko utkan u bazični koncept kvalitativnog pristupa iskustvenim istraživanjima. On se suprotstavlja Kontovom, Spenserovom, ali i Hegelovom šematizovanju istorije i društva i ističe značaj individualnog u društvenoj stvarnosti. Sama istorijska zbivanja su neponovljiva, dakle, individualna i tobož uočene istorijske pravilnosti i zakonitosti, iz istorističke perspektive predstavljaju samo prazne apstrakcije.

I novokantovci Vindelband i Rikert ističu individualnost društvenih pojava iz koje proizilazi da predmet društvenih nauka nije ono što je zajedničko sa drugim, pa dakle i uopštivo, već da je to upravo ono što je osobeno za neku pojavu, što je razlikuje od drugih. Kvalitativna metodologija često insistira upravo na ovakvom pristupu društvenim pojavama.

Duhovne (istorijske) nauke se po Diltaju ne mogu zasnivati na prostim opažanjima spoljašnjeg sveta (kao što je to slučaj u prirodnim naukama), jer su istorijske pojave proizvod voljnog delovanja ljudi. Stoga se i saznavanje tih pojava mora temeljiti na uživljavanju u ljudska iskustva, tj. na razumevanju čovekovih osećanja, predstava, volje. Presudno za razumevanje je otkrivanje smisla i značenja pojedinih ljudskih postupaka, ali i društvenih događaja, raznih simbola itd.

Konačno, filozofski okvir kvalitativnog istraživanja zaokružuje se Huserlovom „fenomenološkom redukcijom“ i pojmom intencionalnosti. Stvari po sebi ne treba da budu centralna tema saznanja: njih, smatra Huserl, prosto treba staviti u zagrade i pozabaviti se načinom na koji se one pojavljuju u našoj svesti i našem iskustvu. Mi nikada ne možemo pojmiti svet u celini onakvim kakav on jeste, te je stoga naše saznanje određeno našom usmerenošću (intencionalnošću) ka pojedinim aspektima stvari. Naravno da se u takvom poimanju saznanja mora priznati učešće izvesne doze intuicije (Huserlovog neperceptivnog viđenja), ali i proizvoljnosti, što je svakako u suprotnosti sa pozitivističkim epistemološkim standardima.

Neki (Myers, 2006) smatraju da jedan deo filozofskih osnova kvalitativne metodologije leži i u pozitivizmu i pri tom misle na pretpostavku da je društvena stvarnost objektivno data (što svakako nije opšteprihvaćen stav u kvalitativnoj metodologiji) i da je njeno saznavanje moguće.

Kvalitativna epistemologija

Kvalitativan pristup u metodologiji znači prevashodnu usredsređenost istraživača na narativni opis društvenih pojava i na izlaganje smisla i značenja koje pojedini događaji, procesi, artefakti imaju za one društvene aktere koji ih tvore ili učestvuju u njihovom stvaranju. Suštinska razlika između ovog i kvantitativnog pristupa je u tome što ovaj drugi nastoji da društvene pojave opiše ili objasni koristeći se brojevima, odnosno količinama, intenzitetima, merenjem povezanosti činilaca jedne pojave ili istraživane pojave sa nekim drugim pojavama.

Zastupnici pozitivističke paradigme u društvenim naukama često u većoj ili manjoj meri osporavaju naučni značaj kvalitativnih istraživanja. Neki akademski krugovi u svetu i naročito u našoj zemlji potpuno poriču mogućnost kvalitativne metodologije, tako da debata kvantitativno-kvalitativno, kao zakasneli eho daleke borbe za metod, danas predstavlja jedan od najvećih sporova u društvenim naukama.

Da bi se dobro postavila i razumela epistemologija kvalitativnog pristupa istraživanju društva, nužno je razmotriti prigovore koji se mogu staviti tom pristupu.

Kvalitativna metodologija se suštinski može osporavati samo na tri načina:

1) dokazanom tvrdnjom da je sve u društvenim pojavama objektivno, prebrojivo, merljivo i uopštivo (što je inače vrlo česta tvrdnja); prema tome nijedan drugi pristup ne može dati bolje rezultate od onog koji je zasnovan po uzoru na prirodne nauke.

2) dokazom da, ako i postoji deo društvene stvarnosti koji nije istraživ kvantitativnim pristupom, taj deo nema nikakvu društvenu pa ni naučnu relevantnost te se stoga ne mora ni istraživati, a time ni pristajati na „nenaučne“ pristupe u društvenoj nauci.

3) Dokazom da kvalitativni uvid nema saznanj značaj te da je stoga bolje pomiriti se s činjenicom da je jedan deo društvene stvarnosti nedostupan naučnom saznanju, nego se oslanjati na produkte nenaučnog pristupa.

1. Prvu tvrdnju gotovo da i nije moguće dokazati. Postoje mnoge pojave kod kojih bi se oslanjanjem isključivo na kvantitativni pristup pojavile sledeće posledice:

1) prevideli bi se mnogi njihovi značajni slojevi,

2) opisom zasnovanim samo na toj vrsti podataka stekla bi se pojednostavljena i ogrubljena slika koja je ipak daleko od „stvarne“ stvarnosti;

3) kod nekih pojava sudove bismo morali da donosimo posredno, na osnovu

a) prisećanja ljudi o nečemu što se desilo,

b) na osnovu vlastitog projektovanja u situaciju u kojoj bi to moglo da se desi, ili pak

c) na osnovu načelnih stavova ljudi o načinu ponašanja u takvim situacijama.

Pretpostavimo da želimo da istražimo i opišemo nadaleko poznatu zatvorenost i uzdržanost pripadnika engleske srednje klase prema nepoznatima i strancima. Ako bismo to radili na način kvantitativnih istraživanja, moralo bi, recimo, da nas zanima: koliko bi često svako od njih stupio u kontakt sa nekom nepoznatom osobom, npr. u vozu; kako bi reagovao ako bi mu se neko nepoznat obratio; kako bi reagovao ako bi shvatio da je taj nepoznati stranac;

na osnovu čega bi prepoznao da je neko stranac itd. Morali bismo takođe da izaberemo reprezentativan uzorak predstavnika ove klase i da sa njima sprovedemo ispitivanje.

Kako je već rečeno, odgovori na gore pomenuta pitanja bi u velikoj meri zavisli od sposobnosti ljudi da projektuju jednu takvu situaciju, ili da se prisete svih stvarnih situacija u kojima su imali takve susrete, kao i načina na koji su reagovali. Ko god se bavi društvenim istraživanjima, lako će shvatiti koliko su ljudsko sećanje ili stavljanje u zamišljenu situaciju nepouzdana saveznici za postizanje objektivnog opisa kao naučnog cilja.

Ali apstrahujmo za trenutak sve slučajeve u kojima ispitanicima ne bi pošlo za rukom da prizovu i daju objektivnu sliku koju smo od njih tražili i usredsredimo se samo na preostali deo uzorka, tj. na one koji bi u tome uspeali. Verovatno ni njihovi odgovori u većini slučajeva ne bi bili verodostojni jer nad ovakvim istraživanjem lebdi sledeće pitanje: ako neko drži da je zatvorenost pred strancima i nepoznatima obeležje pristojnosti i društveno poželjan način ponašanja, kako bismo mogli očekivati da će on biti potpuno otvoren i predusretljiv prema ispitivaču (takođe nepoznatom!) koji kao terenac sprovodi istraživanje o ovom problemu? Jasno je da bismo u ovom slučaju imali veliki procenat neodgovora, a među odgovorima i veliki procenat netačnih ili neiskrenih odgovora.

To sve znači da je ovakav način istraživanja pomenutog problema neadekvatan i da je daleko od objektivne slike stvarnosti, kakvoj inače kvantitativna metodologija teži.

Pogledajmo sada jedan drugačiji opis pomenute osobine engleske srednje klase.

„U kupeu prve klase bio sam prvo potpuno sam, ali se pre polaska voza napunio. Pet lica skrivenih iza večernjih novina i magazina: nema sumnje, opet sam u Engleskoj! Ta izolovanost po sopstvenom izboru, ta mržnja prema bližnjem, kao da nam je svima bilo neprijatno što moramo da delimo voz sa nekim drugim, makar to bila i prva klasa. Kada smo krenuli iz stanice, starija žena preko puta mene pogleda u prozor. Bio je malo otvoren. Minut kasnije opet pogleda u prozor pa je zapitah: „Da li da ga zatvorim?“

„Oh, pa dobro, ako ...“

Ustao sam i zatvorio ga. Uputila mi je ledenu grimasu u znak zahvalnosti, a dva-tri muška saputnika me odmeriše pogledima sa prikrivenim neodobravanjem. Zgrešio sam kardinalno ne zato što sam zatvorio prozor već zato što sam otvorio usta. Nema druge kaste na svetu koja je tako sigurna da su javna pristojnost i dobar odgoj u ćutanju, ili koja sprovodeći ga do te mere stvara utisak plemenske homogenosti... Na sebi sam imao odelo kupljeno u Kaliforniji, flanelne pantalone, džemper sa rol-kragom i sportsku jaknu, a ne odelo sa kravatom, pa su možda videli stranca, opasnost, nekoga koga treba naučiti kako da se ponaša engleski. Zaista, nisam osuđivao takvo ponašanje, posmatrao sam ga kao antropolog i razumeo kao Englez starog kova koji shvata da je, na tako tesnom prostoru sa nepoznatim ljudima, čovek u opasnosti da ga šćepaju kao taoca i nateraju da nešto o sebi kaže. Užas da i najmanja fraza, čak akcenat može izdati kojoj klasi pripadaju, ili izvestan nesklad između govora i odeće, mišljenja i načina na koji se to mišljenje izražava.

Uznemirilo me je više nego obično to apsolutno normalno englesko ćutanje. Ono uopšte nije izgledalo opušteno, bilo je gotovo eksplozivno, ćutanje kao vrisak... Mnogo ranije, analizirao sam taj strah od izloženosti, to onanističko milovanje intimiteta..., ali me je zapanjilo kako se tvrdokorno održao kod mladih i u društvu „u kome je sve dozvoljeno“, izdržao seksualnu revoluciju i sve promene koje su zahvatile London i sve ostalo. Skrivaj se, skrivaj se, skrivaj! Naravno, to što se dogodilo u vozu, nije bilo ništa: prosto šest ljudi srednje klase koji žele da budu ostavljeni na miru. Ali tajno prenošenje ćutanja u lične odnose znači kraj tolerancije, poverenja, ljubavi...“ John Fowles: Daniel Martin, Jonathan Cope Ltd 1977, prevod na srpski Đurdina Toporaš Dragić, izdanje Matica srpska, 1997, str. 137.

Šta čini ovaj književni izvod tako karakterističnim da se stavi u udžbenik metodologije? Upravo verodostojan opis obeležja našeg predmeta istraživanja, dakle, engleske srednje klase, pa čak i motiva i determinanti ponašanja njenih pripadnika na javnim mestima. On nam pokazuje da se posredovano iskustvo po verodostojnosti nikako ne može meriti sa autentičnim, neposrednim iskustvom. Ovde imamo sve bogatstvo i autentičnost pojedinačnog, umesto ogrubljenog i značajno zakrivljenog opšteg.

Vidimo da je sa tako malo reči kazano mnogo više nego što bi se postiglo sa hiljadu intervjuja, stotinama hiljada ukucanih kodova, mnoštvom statističkih analiza, desetinama

grafikona i stranica teksta, u kojima je samo forma objektivna, ali je slika grubo osiromašena i, kako smo videli, velikim delom netačna.

Pomenuti citat bi u izvesnom smislu mogao da se uzme kao mala sociološka studija ponašanja engleske srednje klase na mikrosocijalnom planu. Skrivanje iza maski, bežanje od stvarnog ili pridatog značenja, strah od razgolićavanja i na njemu bazirana arogancija prema strancima – sve su to činiooci onog nivoa društvene stvarnosti, onih mutnih dubina motivacije društvenog i individualnog ponašanja, koji se prevashodno moraju razumeti a ne podvrgavati neupotrebljivim merenjima i nasilnom uopštavanju.

Uverljivost i sazajna vrednost ove minijature o našem predmetu istraživanja ujedno pobija treći mogući prigovor kvalitativnom pristupu da ono što se tim pristupom može dobiti nema sazajnu vrednost.

Uzged, ovde vidimo i jednu značajnu razliku između stvarnog stanja stvari i značenja koja mu se pridaju: ljudi misle da je osoba u vozu stranac, ali ona nije. Pred njima je takođe pripadnik njihove klase, ali koji jedan deo života provodi u Kaliforniji pa je samo obučen na način svoje nove sredine. Ta zabluda unosi mali nered u pretpostavku o objektivnosti društvene stvarnosti i imperativ objektivnosti njenog opisa.

Naravno, ovo je književna slika i nalazi se na sasvim suprotnom kraju od kvantitativnog opisivanja stvarnosti. Nju od kvalitativne metodologije odvaja jasan stav autora, koji iskazuje oštar prezir prema manirima svoje klase. Takav stav se u kvalitativnom istraživanju i opisivanju ne bi smeo iskazivati ni u izveštaju, a naročito ne tokom posmatranja.

Videli smo 1) da ipak postoje značajni aspekti društvene stvarnosti koji se ne mogu (dovoljno dobro) istraživati samo na kvantitativan način i 2) da opisni (kvalitativni) pristup u tim slučajevima daje mnogo bolje rezultate.

2. Preostaje nam da se pozabavimo drugom tvrdnjom kojom bi se mogla osporiti kvalitativna metodologija, a koja glasi: onaj deo stvarnosti koji se ne može istražiti primenom kvantitativnog pristupa nije ni društveno relevantan, te prema tome ni naučno zanimljiv.

Ovo je veoma važno pitanje i tiče se same ontologije društvenog: to znači da se mora krenuti od odgovora na pitanje šta je to društvena pojava, kao najopštije određeni predmet društvenih nauka. Pod pojmom društvena pojava bismo mogli da podrazumevamo sve ono što nastaje u odnosima ljudi i njihovih zajednica i čiji značaj nadilazi interes i delokrug delovanja i uticaja pojedinaca; što, dakle, ima užu grupnu, širu grupnu ili opštedruštvenu relevantnost. To mogu biti materijalne stvari, kulturne, političke, društvene vrednosti, ideje, organizacije, grupe, pojedini postupci i događaji, pojedina obeležja itd .

Imajući u vidu prethodne napomene, ovaj treći argument protiv kvalitativnog pristupa bi mogao da se izloži na sledeći način: društvenu relevantnost ima samo ono što se u društvenoj stvarnosti pojavljuje kao objektivno i što prožima celu tu stvarnost ili njene velike celine, a ne samo neke njene beznačajne segmente. Budući da je to što je društveno relevantno istovremeno i objektivno i da prožima celo društvo, ono je samim tim dostupno naučnom opažanju i uopštivo, te je, prema tome, i saznatljivo primenom kvantitativnog pristupa. Iz toga sledi da je ono što je društveno relevantno istovremeno i naučno saznatljivo, tj. da van njega ne postoji ništa što bi bilo društveno relevantno a nepokriveno ovim naučnim pristupom.

Ovakav argument bi se mogao osporiti dokazivanjem da i oni aspekti društvene stvarnosti koji su u sferi pojedinačnog i različitog takođe mogu da imaju visoku društvenu relevantnost kao i pomenuti aspekti koji su dostupni uopštavanju.

Uzmimo kriminal kao jedan od tipičnih predmeta društveno-naučnih istraživanja na kome se mnogo puta i sa dosta uspeha ogledala pozitivistička metodologija, još od svog pionira, Emila Dirkema.

Osnovni kriterijum za sud o tome da li nešto ima naučnu relevantnost (pa time i da li je vredno kao predmet istraživanja) jeste pitanje koliko je neka pojava društveno relevantna, drugim rečima, koliko je delatna, kakve i koliko važne društvene „posledice“ proizvodi.

Kriminalno ponašanje se iz pozitivističke paradigme nastoji objasniti ispitivanjem društvenog okruženja kao „objektivne datosti“. U savremenim društvima to se najčešće povezuje sa delovima velikih gradova u kojima žive migranti, gde je visoka nezaposlenost i

gde je stoga veliki broj onih koji se tu rode osuđen na tavanje na margini, kao i na život u sistemu vrednosti koji se zasniva na pravu jačeg. Promena životne sredine ili dvojtvo centar – periferija, urbano – ruralno, osnov su i anomalije, odnosno značajne krize vrednosti, koja slabi moralne prepreke društveno neprihvatljivom ponašanju.

Međutim, jasno je da takav pristup daje samo opšti okvir za istraživanje ove pojave. On je ne objašnjava sasvim jer oslikava samo neophodan, ali ne i dovoljan uslov da se učini kriminalno delo ili stvori kriminalna banda. U velikom broju takvih sredina ogromna većina ljudi zaista plaća ceh rođenju na tom mestu (čitav život teško rade, suočeni su sa mnogo neizvesnoti), ali se ipak ne odaje kriminalu: tome najčešće pribegava samo manjina. Drugim rečima, ne dešavaju se kriminalna dela na celom društvenom prostoru i u celokupnom vremenu postojanja ovih zajednica, čak ni u većem delu vremena i prostora gde postoje pomenuti neophodni uslovi, da bi se to moglo smatrati društvenom zakonitošću ili bar pravilnošću.

Zašto se onda neko tome odaje, a neko ipak ne, uprkos činjenici da dele isti društveni prostor i isto vreme? To je pitanje od najveće naučne i društvene relevantnosti. Ali baš tu, gde se pitamo po čemu se jedna jedinka razlikuje od druge, a ne po čemu su one iste, završava se domet kvantitativne metodologije i počinje domen kvalitativne. Odgovori se onda moraju tražiti alternativnim metodima: konkretne životne priče pojedinaca, veća ili manja sklonost agresiji, kao proizvod različitog ličnog životnog iskustva, porodična istorija, lična netrpeljivost među nekim pojedincima, od ranije neraščišćeni računi, sukobi na polju muško-ženskih odnosa, porodične razmirice, neki slučajan događaj koji je jedne gurnuo na jednu, a druge na drugu stranu. I upravo razumevanje tih konkretnih i stvarnih razloga je ono što je u poimanju fenomena kriminala možda od ključnog značaja.

Razmotrimo još jedan primer kako pojave iz ove sfere društvene stvarnosti (koja se ne može istraživati iz perspektive kvantitativne metodologije) mogu da proizvedu velike društvene i istorijske posledice, tj. da imaju visoku društvenu i naučnu relevantnost. Reč je o jednom istorijskom događaju – udžbenički poznatoj bici kod Isandluane (januar 1879.) između vojske kraljevstva Zulu i britanske kolonijalne vojske. U tom sukobu „objektivna“ svojstva protivničkih snaga bila su sledeća: Britanci su imali izrazitu nadmoćnost u

naoružanju (vatreno pešadijsko i artiljerijsko), imali su besprekornu vojničku organizaciju, odličan borbeni poredak, raspolagali su konjicom što je višestruko uvećavalo njihovu sposobnost manevrisanja u odnosu na protivnika. Zulu ratnici su bili veoma hrabri i dobro organizovani, ali samo za način ratovanja oružjem kojim su raspolagali (pešadija, koplja, strele, štitovi...) Sa tog „objektivnog“ stanovišta, britanska pobeda se uopšte nije dovodila u pitanje. Međutim, istorijski izvori pokazuju da su Britanci potpuno potcenili snagu, hrabrost i organizovanost svojih protivnika – oni ih nisu razlikovali od drugih plemena u tom delu Afrike, smatrali su da će se Zulu ratnici razbežati pred razornom snagom artiljerije i pušaka, da mogu naići samo na sporadičan gerilski otpor pa su stoga bili samouvereni do arogancije. S druge strane, Zului nisu pred sobom videli nikakve nadljude (kako su o sebi mislili britanski ratnici, ali kako su na njih gledali i mnogi drugi narodi tog dela Afrike), već samo obične ljude od krvi i mesa kakvi su i oni sami bili.

Nema sumnje da su Zului znali pomenute prednosti Britanaca: da je, kojim slučajem, neko mogao da sprovede anketu među njima, da svakog pojedinačno pita da li zna da njihovi protivnici koriste puške, da imaju topove i konjicu, da li oseća strah od moguće pogibije, svakako bi ogromna većina odgovora bila potvrdna. Slična anketa među Britancima bi pak pokazala njihovu nepokolebljivu samouverenost i svest o sopstvenoj nadmoćnosti. Da smo, dakle, na jednoj strani sabirali (kvantifikovali) zajedničke informacije Zulua o zastrašujućoj snazi protivnika, njihove pojedinačne strahove i strepnje, a na drugoj britansku stvarnu vojnu nadmoćnost i samouverenost i ranije ishode sličnih bitaka, procena ishoda ove bitke bila bi nesumnjivo u korist Britanaca. Uostalom, takve procene su, sačinjavali i kraljevski štapski oficiri.

Ali to je ona objektivna i racionalna strana stvari koja jeste dostupna kvantifikacijama. Međutim, u emocionalnoj ravni ova svest o nadmoći britanskog oružja još više je motivisala Zulue jer u njihovom moralnom kodeksu ubiti protivnika puškom, dakle, bez borbe, značilo je igrati prljavo, kao varanje na kartama, ili egzekucija bespomoćnih civila, i to ih je još više ozlojeđivalo. S druge strane, kad pred bitku zagrme bubnjevi, kad odjeknu ratni pokličići, kad se pokrene lavina silno motivisanih ljudi, onda to više nije prost skup pojedinaca svesnih nadmoćnosti protivnika i, prirodno, uplašanih; to je jedan nov organizam koga je poneo strahovit ratnički zanos i koga pojedinačne rane ne bole a pojedinačne smrti ne plaše. To

„kolektivno biće“ ne haje za pomenuta preimućstva britanske vojske, koja je u sukobu sa urođeničkim plemenima delovala, kako se to ponekad kaže, kao velika mašina za mlevenje živog ljudskog mesa. Zahvaljujući tome Zulu ratnici nisu podlegli osećaju užasa i panike koje je kod drugih izazivala pojava takve vojne sile, već su, naprotiv, imali onu dozu drskosti koja je neophodna da David poveruje kako može da pobedi Golijata. Ukratko, i jedni i drugi su ratovali sa sopstvenim predstavama, odnosno zabludama, ali su te zablude Zulua išle njima u korist, dok je kod Britanaca to bilo suprotno. Upravo su ta različita značenja, koja jednoj istoj stvari daju različiti učesnici, odlučila ni manje ni više nego ishod bitke koja se i dan danas smatra „jednom od najvećih katastrofa britanske kolonijalne ere“.

To je nivo stvarnosti koji nikako nije predvidiv ni merljiv hladnim kvantitativnim tehnikama. Drugim rečima, tu vrstu stvarnosti mogao je da razume i opiše samo posmatrač – učesnik, ili neko ko se naknadno uživlja u doživljaje, predstave i motive učesnika, a to je upravo teren kvalitativne metodologije.

Za predmet ove rasprave važno je, dakle, sledeće: društveni fakticitet, aktivna, delatna supstanca društvenosti, u ovom slučaju jesu bila različita značenja koja su nekoj pojavi pridavana, a ne pojava po sebi, „objektivna“ stvarnost, ako tako nešto uopšte postoji u svetu značenja; bilo je presudno ono pojedinačno u toj pojavi, a ne ono opšte (pobednički hod kolonijalne vojske u sukobu s urođenicima koji je trebalo da se još jednom rutinski potvrdi). Naravno, ovakvi ishodi nisu samo pojedinačni izuzeci. Ima još mnogo primera koji pokazuju da su različita značenja koja ljudi pridaju stvarima i pojavama oko sebe zaista bila jedina delatna sila, iako su se ona razlikovala od stvarnog stanja stvari. Ima i primera gde se ta razlika između stvarnog i pojmljenog ogleda u malim ali značajnim nijansama: značajnim toliko da određuju ponašanje ljudi i odnose u mikrozajednicama u kojima oni žive i deluju.

Da zaključimo: to što se neke pojave ispoljavaju u svojoj raznovrsnosti, što nisu uopštive, dakle postojanje u njima onoga što je različito u poimanju i rezonovanju ljudi, nipošto ne znači da te pojave nisu naučno relevantne.

Kvalitativna metodologija nastoji da da slojevit i nijansirani opis baš te neposredne stvarnosti, koja se često opire uopštavanjima, da se pozabavi upravo gore navedenim aspektima stvari koji izmiču kvantitativnim istraživanjima . Sve su to dovoljni razlozi da se

odbace predrasude o „nenaučnosti“ kvalitativne metodologije i da se odustane od isključivosti u debati kvantitativno - kvalitativno. Drugim rečima, to su razlozi da se na ova dva metodološka pravca gleda kao na komplementarne pristupe koji se, dakle, međusobno dopunjuju, a ne isključuju – onako kako inače na to gleda sve veći broj istraživača društvenih pojava.

Ukoliko je istraživani problem (pojava) takve prirode da se može pojmiti, objasniti i razumeti pretežno iz jednog od ova dva stanovišta, onda je prirodno da treba primeniti ono koje će dati bolje rezultate. Ukoliko pak primenom samo jednog pristupa široko polje istraživane pojave ipak ostaje van istraživačkog fokusa, onda se mogu i moraju kombinovati oba pristupa.

Ovo poslednje stanovište (o kombinovanju dva pristupa) je najprirodnije i često najplodotvornije. Jer društvena stvarnost je jedna: kao što u prirodi ne postoji odvojeno fizička, matematička, hemijska ili biološka stvarnost, već je reč o našim različitim pristupima prirodnoj sveukupnosti, tako ni u društvenim pojavama ne postoje odeljene kvantitativna od kvalitativne stvarnosti. Drugim rečima, u životu jednog čoveka ne postoji posebno broj završenih razreda škole ili visina primanja od načina na koji vrednuje društvenu odgovornost, od značenja i smisla koji pridaje nacionalnim i religioznim simbolima, ili od mišljenja o abortusu itd. Radi se samo o našim odvojenim pristupima onim aspektima stvarnosti koje je moguće uopštavati, svoditi na iste merne jedinice i sl. i onim kod kojih to nije moguće.

Definicija kvalitativnih istraživanja

Kvalitativni metodi se mogu definisati prema predmetu, ciljevima i postupcima kojima se koriste.

A. Kvalitativnim se smatraju oni metodi koji za predmet uzimaju delove stvarnosti koji nisu dostupni kvantitativnim metodima. To su pojave:

- veoma složene po svojim svojstvima,
- pojave kod kojih je teško izdvojiti uzročno-posledične veze, potom jedne od njih držati pod kontrolom a druge ispitivati;

- kod kojih je teško meriti intenzitet ili uopštavati pojedine nalaze. Kao primer takvih pojava najčešće se uzimaju ljubav, vera i uopšte pojam onostranog, mržnja, dobro i zlo, hrabrost, svest, moralnost itd.

Kvantitativni metodi se usredsređuju na spoljne manifestacije kao eventualne indikatore unutrašnjih zbivanja, dok kvalitativni metodi za svoj predmet uzimaju upravo ta unutrašnja zbivanja, bilo da za predmet imaju pojedince ili grupe.

B. Ciljevi kvalitativnih metoda su najčešće detaljan opis i tipologizacija predmeta, dok kvantitativne metode, sledeći prirodne nauke kao svoj uzor, teže objašnjenju, naročito uzročno-posledičnih veza; kvalitativni metodi teže razumevanju motiva, smisla, značenja;

C. Kvalitativna istraživanja takođe insistiraju na onome što je različito u istom, dok kvantitativni traže isto u različitom ..

D. Postupci: Kvantitativna istraživanja nastoje da uspostave relativno objektivne metode prepoznavanja i obeležavanja društvenih činjenica i potom njihovog kodiranja i bročanog predstavljanja u nekoj bazi podataka. Kvalitativna se oslanjaju na neposredan doživljaj i verodostojan opis tih činjenica, onakvim kakve one stvarno jesu.

Za kvalitativna istraživanja se obično kaže da vode novim otkrićima (da su eksplanatorna), a da kvantitativna obično potvrđuju (ili odbacuju) pretpostavke do kojih smo došli pre samog istraživanja.

Bazičan metodološki pristup: Obično se za kvalitativna istraživanja kaže da su induktivna jer su potpuno okrenuta činjenicama koje govore o svojstvima predmeta istraživanja, a da su kvantitativna deduktivna jer se odvijaju po modelu: postojeće teorijsko znanje – hipoteze – verifikacija – usvajanje ili odbacivanje hipoteza. Ovakva razlika nije sasvim tačna. Istina je da je jedno od nepisanih pravila u fenomenološkim istraživanjima da istraživač ne sme da utiče na sam predmet istraživanja. Slobodnije rečeno, najbolje bi bilo da on/a bude poput sudije u fdbalu – vazduh. S te strane, dakle, istina je da je ideal ovih istraživanja da društvena stvarnost govori sama za sebe, a ne da potvrđuje ili odbacuje naše prethodne pretpostavke. Međutim, činjenica da se ovde često radi o veoma malim „uzorcima“ iz kojih se ni izbliza ne mogu izvoditi induktivni zaključci, govori da suština ovih istraživanja nije u

induktivnom uopštavanju. Drugim rečima, ovde se ne izvode klasične empirijske generalizacije sa uzorka na populaciju, već se radi o drugoj vrsti uopštavanja: ono više ima nominalnu (kategorijsku) suštinu jer je vezano za uočavanje i opisivanje opštih obrazaca ljudskog ponašanja, shvatanja, osećanja do kojih se dolazi na osnovu posmatranja konkretnih društvenih interakcija u malim zajednicama.

Kod kvantitativnih istraživanja postavljanje hipoteza jeste deduktivno, ali je sam postupak istraživanja (dokazivanja ili odbacivanja hipoteze) induktivne prirode! Kada na osnovu uzoračnih podataka zaključujemo o populaciji, mi primenjujemo generalizaciju, što je u suštini induktivni put mišljenja. Uz to, kad na osnovu istraživanja neku hipotezu odbacimo, mi u naučni fond unosimo novo znanje, ono koje govori suprotno od te hipoteze, a do tog znanja, stečenog kvantitativnim istraživanjima, mi smo došli induktivnim putem.

Kvantitativna metodologija sebi postavlja imperativ objektivnosti. Njeno osnovno epistemološko polazište je da je društveni svet objektivan i da postoje objektivni indikatori koji se mogu precizno izdvojiti, meriti i upoređivati. Zato je njen osnovni cilj da objektivno opiše i objasni društvene pojave, po mogućstvu da uoči uzročno-posledične veze i dokaže ih. Kvalitativna metodologija se fokusira na onaj aspekt društvenosti koji postoji na mikro nivou, u interakciji pojedinaca i grupa. Nju više interesuju pojave koje ostaju daleko izvan domašaja pozitivističke kategorijalne aparature i istraživačkih instrumenata. Jer, kako se, pitaju se protivnici pozitivističke paradigme, mogu meriti i objašnjavati tako složene pojave kao što su strah, ljubav, mržnja, dobro, zlo, svesnost, odgovornost, krivica, život, moralnost, nacionalni identitet, vera, Bog i ceo kompleks transcendentnog itd .

Stoga osnovni cilj kvalitativne metodologije nije objektivni opis i objašnjenje društvenih pojava, već razumevanje njihovog smisla i značenja koje im ljudi pridaju u svom svakodnevnom životu i međusobnim odnosima. Ovo nam, dakle, ukazuje na jasne uzore u fenomenologiji i hermeneutici.

Holistički naspram partikularističkog pristupa: Pomenute složene pojave se mogu razumeti iz ugla kvalitativne metodologije jedino ako se posmatraju u svojoj svojoj kompleksnosti: najpre pojava kao celina, a ne nekolicina njenih kvantitativnih indikatora; potom pojava u kontekstu – prostornom (u odnosu sa okruženjem) i vremenskom (njen razvojni put do

stanja u kome se posmatra). Kvantitativan pristup je uvek parcijalan samom činjenicom da je ograničen na onaj deo pojave koji se da saznati na osnovu spoljnih obeležja (kvantitativnih indikatora), a potom i činjenicom da se u najvećem broju slučajeva njima testira nekoliko hipoteza a ne sve moguće dimenzije jedne pojave.

Stepen standardizacije istraživačkog postupka i instrumenata: kod kvantitativnih istraživanja ceo istraživački proces je do detalja isplaniran, počev od jasno definisanih ciljeva, hipoteza, indikatora, postupaka i tehnika njihove verifikacije, detaljno razrađenih (standardizovanih) instrumenata do preciznog vremenskog plana. Kod kvalitativnih istraživanja nacrt je mnogo uopšteniji i razvija se i menja u toku samog istraživanja, a istraživač ima samo grubu predstavu o tome kako će se stvari kretati na terenu. Često se u literaturi kaže da je instrument kod kvalitativnih istraživanja sam istraživač! Time se prevashodno misli da on nastoji da bude što otvoreniji prema svim aspektima stvarnosti koju istražuje; da, za razliku od hipoteza u kvantitativnim istraživanjima, ostavi po strani sve svoje pretpostavke, ranija ubeđenja ili predrasude.

Kada se za prikupljanje činjenica spremamo sa unapred urađenim detaljnim nacrtom istraživanja, tačno razvijenim instrumentima za prikupljanje podataka, precizno određenim tehnikama njihovog razvrstavanja, obrade, upoređivanja, sa već izvedenim pretpostavkama (hipotezama) koje samo treba potvrditi ili opovrgnuti, onda je jasno da je pristup društvenoj stvarnosti (čiji najznačajniji atributi su raznovrsnost i netipiziranost) veoma redukovan i ograničen.

Šta je osnovni podatak u ove dve vrste istraživanja? Kod kvalitativnih istraživanja to su uglavnom autentični verbalni iskazi koji opisuju neka svojstva predmeta, potom, slike (recimo fotografije ljudi ili video snimci nekog događaja), predmeti. Kod kvantitativnih istraživanja to su u ogromnom broju slučajeva oni podaci koji se odnose na neki deo ili svojstvo predmeta koji može da se poistoveti sa sebi sličnim delovima ili svojstvima i da se sa njima sabira ili upoređuje, te je stoga iskaziv u brojevima. Tipologizacija je moguća, ali ona ne znači isto što i svodivost na kvantitet. Recimo, mi možemo u nekoj zajednici da napravimo klasifikaciju njenih članova na: 1) ljude koji su tradicionalno orijentisani i ne pokazuju interes za novine, 2) ljude koji se drže tradicije, ali pokazuju radoznalost i za

drugačije pogleda i 3) ljude koji ne haju mnogo za tradiciju, već traže neke druge obrasce ponašanja i života: To, međutim, ne znači da su svi ljudi unutar jedne klase isti u ovim dimenzijama u kojima ih opisujemo i da ih možemo sabirati i oduzimati bez rizika od uprošćavanja.

Takođe, na jedan isti događaj neki ljudi mogu reagovati mržnjom, a drugi ljubavlju, ali prebrojavati ljubavi i mržnje je jedan nepriličan posao, pošto su konkretni sadržaji tih osećanja u dušama različitih pojedinaca veoma različiti, različit je njihov intenzitet, stepen uticaja na ponašanje date osobe itd. U takvim slučajevima kvantifikacijom se mnogo gubi a malo dobija, pri čemu i taj mali dobitak može da diskredituje sam metod, pošto mnogi istraživači takav postupak s pravom mogu smatrati vulgarizacijom i nanošenjem štete društvenoj nauci. Predmet kvalitativnih istraživanja je upravo subjektivni doživljaj sveta, što će reći njegovo lično viđenje, vrednovanje, tumačenje (naravno, „subjektivno“ sa stanovišta učesnika, a ne istraživača). Štaviše, ovu vrstu istraživanja više zanima ono različito u viđenjima ljudi, nego ono isto, te bi stoga sabiranje takvih predstava bilo slično dečijoj pošalici o sabiranju baba i žaba.

Možemo reći da je osnovna razlika između dve metodologije u epistemološkoj suštini podataka do kojih one dolaze. Kod kvalitativnih istraživanja svi podaci imaju istu težinu i značaj te su stoga lako uporedivi i podložni mnogostrukim ukrštanjima, povezivanjima u nove varijable i razne istraživačke konstrukte. Uzmimo za primer jednu bazu podataka iz nekog sociološkog istraživanja urađenu u SPSS-u: u jednoj ćeliji vidimo broj 2 i on nam pokazuje da ispitanik taj i taj ima srednju stručnu spremu; sledeći broj 5 pokazuje nam da taj ispitanik spada u najvišu dohodovnu grupu . Ovi podaci se mogu dovoditi u vezu, upoređivati ili na različite načine kombinovati i sabirati.

Podaci kod kvalitativnih istraživanja imaju vrlo različitu „težinu“ i mnogi od njih imaju neuporedivo veću epistemološku vrednost nego jedan običan kvantitativni podatak. Moglo bi se reći da kvalitativna istraživanja otkrivaju treću dimenziju opserviranih pokazatelja, nešto što bi se savim uslovno moglo nazvati dubinom. Detaljno opisan način na koji se jedna zajednica odnosi prema božanskom, ili uobičajeni način njenog postupanja prilikom rođenja dece svakako se ne može porediti sa gore pomenutim brojevima.

Uverljivost umesto proverljivosti: Kvantitativna metodologija sledi uzor prirodnih nauka. Ona polazi od kriterijuma proverljivosti: svako ko u isto vreme na istom predmetu primeni isti metod i tehniku istraživanja, treba da dođe do istih ili vrlo sličnih podataka. Ovo načelo pozitivističke epistemologije Kerol Voren i Trejsi Karner slikovito opisuju na sledeći način: pozitivizam zastupa saznavnu „teoriju kamere“ – ako imate dobar foto-aparat (istraživački nacrt) i dobar film (metode), vi možete napraviti objektivnu „fotografiju“ bilo kog aspekta društva koji istražujete. Bilo koji fotograf koji je obučen da pravilno upotrebljava istraživački nacrt i metode (foto-aparat i film) dobiće istu sliku kao i bilo koji drugi fotograf (Warren, Karner, 2005).

Imperativ proverljivosti koji nameće pozitivistička epistemologija u slučaju kvalitativne metodologije, kako to tvrde mnogi istraživači, zamenjuje uverljivost opisa istraživanog predmeta: kao što se u književnosti često insistira na psihološkoj zasnovanosti likova, tako se i u kvalitativnoj metodologiji traži dovoljno duboko „uživljavanje“ u situaciju učesnika i shodno tome dovoljno dobro razumevanje i opisivanje njihovih motiva, smisla i značenja koje pridaju pojedinim stvarima (oruđima, simbolima, objektima) u svom okruženju, kao i postupcima, kako svojim tako i osoba iz svoje okoline. Dakle, kredibilnim se smatra onaj podatak koji i druge kolege istraživači u stručnoj raspravi ocene kao dovoljno zasnovan, za razliku od kvantitativnih istraživanja kod kojih se insistira na objektivnosti, tj. na principu da bi i drugi istraživači došli do istih nalaza da su na istom predmetu u isto vreme primenili iste metode. Nekada se uverljivim i dovoljno kredibilnim kvalitativnim podatkom smatra i onaj o čijem značenju se slože istraživač i akter nekog ponašanja koji je predmet posmatranja (Angrosino i Mays de Perez, 2000)

Sušтина samog istraživačkog postupka: U kvantitativnim istraživanjima istraživački postupak je usredsređen samo na to da što objektivnije snimi („fotografiše“) unapred određene indikatore. U kvalitativnim istraživač mora kasnije da tumači obilje materijala koji je prikupio jer to nisu jednostavne „nule ili jedinice“ kao kod kvantitativnih istraživanja, već bogati i veoma raznovrsni isečci iz samog života.

Literatura:

1. Angrosino, M.V., Mays dePerez, K.A.: Rethinking observation: From method to context, in Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (Eds.), Handbook of Qualitative Research, Thousand Oaks, CA: Sage, 2000.
2. Le Bon, Gustave, The Crowd, Batoche Books, Kitchener, 2001
3. Myers, M. D.: Qualitative Research in Information Systems in MIS Quarterly (21:2), June 1997, pp. 241-242. MISQ Discovery, last modified 2006: www.qual.auckland.ac.nz
4. Knight, I.: The Anglo-Zulu War, na sajtú <http://www.kwazulu.co.uk/>
5. Warren, C. A. B. & Tracy, K.: Discovering Qualitative Methods – Field Research, Interviews, and Analysis, Los Angeles, California, 2005
6. Trochim, W. M. The Research Methods Knowledge Base, 2nd Edition. Internet WWW page, at URL: <<http://trochim.human.cornell.edu/kb/index.htm>> as of January 16, 2005
7. Neill, J.: Research Methods For Studying Psycho-Social Change Programs, <http://www.wilderdom.com/research/researchmethods.html>